

УДК 394-057.85(4:477.8)"1944/1953"
DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283769

Степан КОБУТА

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії, факультет історії, політології і міжнародних відносин, Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника», вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76000 (step-ko@i.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9210-3319>

Бібліографічний опис статті: Кобута С. (2023). Адаптація галицької інтелігенції до повсякденного способу радянського життя у повоєнні 1944–1953 рр. (на прикладі правників Станіславської області). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 601–616. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283769>.

**АДАПТАЦІЯ ГАЛИЦЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ДО
ПОВСЯКДЕННОГО СПОСОБУ РАДЯНСЬКОГО ЖИТТЯ
У ПОВОЄННІ 1944–1953 рр. (НА ПРИКЛАДІ ПРАВНИКІВ
СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Мета – на прикладі долі українських правників Станіславщини показати процес адаптації представників західноукраїнської інтелігенції в радянське суспільне життя у повоєнний після Другої світової війни період. **Методологія дослідження** ґрунтується на основі принципів історизму, цивілізаційного підходу та об'єктивності проаналізувати повсякденне життя у західноукраїнському регіоні із використанням таких методів досліджень, як конкретно-історичний, історико-порівняльний, системний, біографічний, поведінковий, аналізу і синтезу та ін. **Наукова новизна статті**

© Степан Кобута, 2023

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

полягає в уточненні мотивів поведінки українців Галичини після повернення радянського комуністичного режиму на основі спогадів, архівних джерел, мемуарної літератури. **Висновки.** Розгром нацистської Німеччини дав можливість радянській комуністичній імперії відновити свій політичний режим на західноукраїнських землях. Це призвело до остаточного утвердження тоталітарної системи, сформованої в СРСР соціальної структури, повного підпорядкування людини як особистості панівній політико-правовій культурі радянського зразка. Колишні українські правники, щоб зберегти життя і свободу собі та своїм рідним, змушені були соціально інтегруватись у тогочасний радянський соціум, при звичаїтись до повсякденності. Для людей, які у довоєнний час були елітарною складовою західноукраїнської інтелігенції, цей перехід мав складний професійний та морально-психологічний контекст, оскільки перекреслював власні і громадські здобутки попереднього етапу життя.

Радянська дійсність унеможливила продовження юридичної діяльності, тільки кілька осіб із майже двох десятків правників зуміли працювати на посадах, пов'язаних із наданням юридичних послуг. Рівень освіченості дав змогу частині правників продовжити трудову діяльність службовцями господарсько-економічного напрямку: обліковцями, бухгалтерами, діловодами. Ще кілька осіб реалізували власні інтелектуальні знання у системі освіти, ставши вчителями тогочасних шкіл і навчальних закладів або ж працівниками музейних і культурних закладів. Репресовані правники змушені були виживати у табірній системі, їхнє звільнення у «велику» зону вело до нового виклику – потреби виживання без можливостей працевлаштування (через літній вік) чи дискримінаційне переслідування у різний спосіб з боку каральних органів.

Таким чином, радянська тоталітарна система позбавляла високоосвічених, ерудованих, здатних до професійної і громадської праці людей найважливіших для соціальної життєвої самореалізації функцій – продуктивної праці на користь власного народу. Це була свідомо політика комуністичного керівництва у справі формування повністю

контрольованого безликого суспільства, щоб унеможливити з його боку прояви національної самобутності та соціального самовияву.

Ключові слова: адаптація соціальна, адвокати, інтелігенція, правники, повсякденне життя, репресії, НКВС Станіславська область (Станіславщина).

Stepan KOBUTA

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine and Educational Methodology, Faculty of History, Politology and International Relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76000 (step-ko@i.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9210-3319>

To cite this article: Kobuta S. (2023) Ways the galician intelligentsia adjusted to the soviet reality of everyday life in the post-war period 1944-1953 (on the example of lawyers of the Stanislav region). *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12/54, 601–616.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283769> [in Ukrainian].

WAYS THE GALICIAN INTELLIGENTSIA ADJUSTED TO THE SOVIET REALITY OF EVERYDAY LIFE IN THE POST-WAR PERIOD 1944-1953 (ON THE EXAMPLE OF LAWYERS OF THE STANISLAV REGION)

Abstract. *The purpose of the article is to describe the process of adaptation of some representatives of the Western Ukrainian intelligentsia to Soviet social life in the postwar period after the Second World War. **Research methodology:** relying on the principles of historicism, civilizational approach, and objectivity, the article provides the analysis of everyday life in the western Ukrainian region using the historical, historical-comparative, systemic, biographical,*

*and behavioral research methods as well as analysis and synthesis, etc. **The scientific novelty** of the article is the clarification of the motives prompting the behavior of Ukrainians in Galicia after the return of the Soviet communist regime on the basis of memories, archival sources, and memoir literature. **Conclusion.** The defeat of Nazi Germany made it possible for the Soviet communist empire to restore its political regime on the Western Ukrainian lands. This resulted in the totalitarian system solidifying its positions, strengthening the social structure existing in the USSR, the complete subordination of a person to the political and legal culture of the Soviet model. In order to save lives and freedom for themselves and their families, former Ukrainian lawyers were forced to socially integrate into the Soviet society, adjust to its everyday life. For people who used to represent the elite component of the Western Ukrainian intelligentsia in pre-war times this transition was happening a difficult professional, moral and psychological context as it crossed out their previous personal and social achievements.*

Soviet reality made it impossible for local lawyers to continue their legal career; only a few people out of almost two dozen lawyers were able to hold positions related to legal services. The obtained education allowed some lawyers to find employment in the economic sphere as accountants or clerks. Several people found their place in the education system where they could use their intellectual potential, becoming school teachers or educators in different educational or cultural institutions, such as museums etc. The repressed lawyers were trying to survive in the camp system, their release to the «big» zone led to a new challenge – either the reality of survival without employment opportunities (due to their old age) or discriminatory persecution by the punitive authorities.

In these ways, the Soviet totalitarian system deprived highly educated, intellectual, professionally capable people of the most important function for social self-realization – productive work for the benefit of their own people. It was a conscious policy on the part of the communist leadership in order to create a completely controlled faceless society incapable of manifesting their national identity and social self-expression.

Key words: *social adaptation, lawyers, intellectuals, lawyers, everyday life, repressions, NKVD, Stanislav region (Stanislavschyna).*

Постановка проблеми. Хід німецько-радянської війни у 1944 р. спричинив відновлення на західноукраїнських землях сталінського комуністичного ладу. Для багатьох українців прихід «визволителів» став реальною загрозою життю та безпеці. Але перемога радянської сторони у протистоянні з нацизмом змушувала людей усвідомлювати невідворотність утвердження радянського режиму.

Аналіз останніх досліджень. Процес відновлення радянської влади після завершення Другої світової війни особливості розвитку повсякденного життя у західноукраїнських областях у 1944–1953 рр. залишаються у полі зору багатьох українських дослідників. У контексті означеної проблеми певні напрацювання біографічних деталей життя кількох правників в повоєнний період відображені у працях І. Андрухів та П. Арсенича, І. Гловацького. У статті М. Галіва і Н. Ільницької проаналізовано спробу колишнього адвоката М. Боднара вплинути на політику репресивних органів в повоєнній Станіславщині. Долю кількох адвокатів з гірського містечка Косів окреслив у своїй книзі І. Пелипейко, Краєзнавець В. Романюк присвятив свою розвідку станіславському правнику М. Литвиновичу, а М.Петрів – коломийському юристу І. Чернявському. Частина джерельного матеріалу почерпнута з опублікованих збірників документів та матеріалів, спогадів очевидців. Також використані матеріали кримінальних справ щодо окремих правників, які зберігаються у фондах Державного архіву Івано-Франківської області (ДАІФО) та Архіву Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області (АУ СБУ ІФО). Пропонована стаття є продовженням авторської розвідки щодо відслідковування поведінки та життєвої мотивації представників правничої інтелігенції Станіславщини (Станіславської, нині Івано-Франківської області), котрі в силу різних обставин залишилися після війни на рідних теренах.

Мета – на прикладі долі українських правників Станіславщини показати процес адаптації представників західноукраїнської інтелігенції в радянське суспільне життя у повоєнний після Другої світової війни період.

Вигнання влітку 1944 р. німецьких військ з території західноукраїнських областей і повернення радянського комуністичного режиму знову поставило перед нечисленною місцевою українською інтелігенцією питання – що робити перед приходом «других совітів». Жорстокий репресивний досвід короткого передвоєнного періоду 1939–1941 рр. поховав ілюзію щодо лояльності комуністичної влади до осіб, які сприймалися «робітничо-селянською» державою як чуже «інородне» тіло.

Особливо це стосувалося представників правничої професії, яка в радянських реаліях мала абсолютно вивернутий зміст. Так звана радянська юриспруденція не мала нічого спільного із теорією та особливо практикою європейського зразка. А колишні галицькі правники, які ще залишалися на рідній землі, були не тільки вихованцями, але й носіями саме європейського за духом і змістом права. Отримавши юридичну освіту в часи Австро-Угорської імперії або Другої Речі Посполитої, вони працювали в рамках австрійського законодавства та його адаптованої версії у польській судовій системі. При усіх недоліках чи надужиттях чиновників австрійської чи польської держав, формальне право залишалося загальнообов'язковим, системним, процедурним, змагальним (чого радянська судова система в практичній площині не сприймала).

Фах правника та його статус багато важив у галицькому суспільстві, а його українські репрезентанти послуговувалися професійною значимістю, відповідним соціальним і матеріальним становищем, суспільним авторитетом. Більшість українських юристів були доволі успішними людьми, з високою самореалізацією і самооцінкою. Судді та нотаріуси (державні службовці) мали відповідний рівень оплати, матеріальні та соціальні гарантії від держави. Носії адвокатської мантиї (представники «вільної професії») крім правозахисту займалися ще й активною громадсько-політичною, господарсько-економічною, організаційно-просвітницькою роботою. На рівні

повітів ці люди були знані й шановані, на регіональному – рівні авторитетні і впливові. Вони по праву належали до елітарного прошарку інтелігенції завдяки власній ініціативі, наполегливості, освіченості.

Зрозуміло, що для радянської сталінської моделі суспільства, де люди розглядалися «гвинтиками системи», подібна категорія діячів була неприйнятна. Не випадково довоєнні репресії НКВС передовсім були спрямовані на таких діячів. Із восьми десятків українських адвокатів Станіславівського воєводства (Станіславської області) майже половина були репресована. Понад 30 правників перебралися на захід на підконтрольну німцям територію. Прикметно, що більшість з них після початку німецько-радянської війни повернулися і в умовах нацистського режиму все ж мали змогу вести професійну діяльність. Тож у 1944 р. для них повторна імміграція стала способом врятувати своє життя та свободу своїх рідних (Кобута, 2022).

Складніше було тим, хто залишився. Здебільшого, мова йшла про людей старшого або ж літнього віку. Їх відмова покидати рідну землю мала різні причини: слабкий стан здоров'я, родинні питання, сподівання на милість переможців. За нашими підрахунками, на місцях залишилися майже два десятки правників, здебільшого колишніх адвокатів. За своїми політичними симпатіями, переважно це були діячі колишніх лівих, соціалістичних переконань або ті, хто уникав відвертої політичної роботи. Вони сподівалися на ідеологічну поблажливість «нової» влади.

Перший серйозний виклик для них був пов'язаний із потребою працевлаштування задля забезпечення власних життєвих і побутових потреб. Здобуті раніше статки і заощадження за роки війни були втрачені або ж знецінилися. Правнича професія у радянських умовах була непевною підставою для працевлаштування через належність кандидатів до прошарку колишньої «буржуазної» інтелігенції із сумнівним з точки зору комуністичної системи минулим. Вдалося встановити, що, як мінімум, три колишні правники продовжили діяльність як знавці права. Це станіславські адвокати Олександр Маркус, Осип-Антон Левицький і Антон Юркевич. Перший у

передвоєнний час працював у Станіславові, О. Левицький – довший час у гірському Делятині, А. Юркевич – у містечку Яблунів. Унікали політичної діяльності, в основному вели професійну справу. Тож з приходом більшовицької влади до них особливої уваги з боку органів НКВС не проявилось.

У повоєнні часи названі особи працювали юридичними консультантами в рамках обласної колегії адвокатів (Гловацький, 2014, с.106, 113, 152). На рівні обласного центру займали скромні посади службовців, особливо не виділялися із загальної маси «колег», більшість з яких переїхали за рознарядкою з глибин СРСР, щоб забезпечити встановлення радянського режиму. Маючи у місті власне помешкання, вони жили на офіційну заробітну платню, яка все ж була вищою, ніж середня платня тогочасних представників робітничих професій. Із цієї групи увага представників партійно-ідеологічних чи каральних органів була звернута на О. Левицького. За свідченням краєзнавця П. Арсенича, який особисто знав колишнього адвоката, «в часи радянської влади був гнаний і переслідуваний», хоч зумів уникнути ув'язнення, завершив свій життєвий шлях у літньому віці (Андрухів, & Арсенич, 1996, с. 45).

Ще один вид занять, яким змушені були займатися колишні правники задля отримання коштів на життя, був пов'язаний із веденням бухгалтерського обліку чи діловодством. Для них ці види діяльності мали практичну складову ще з часів фахової роботи. Адже кожен адвокат працював на себе і відповідно напрацьовував навички обрахунку грошових доходів чи ведення офіційного документообігу. Крім того, правники нерідко ставали засновниками, опікунами чи юридичних радниками різноманітних господарських, кооперативних, споживчих товариств, до компетенції яких належала практика обрахунку матеріально-товарних активів, видатків та доходів. У часи війни частина колишніх юристів вели бухгалтерію в подібних організаціях, після її закінчення продовжили цю справу уже за радянської влади (Романюк, 2019). З огляду на невисокий фаховий рівень завезених радянських спеціалістів, особливо після катастрофічних втрат під час війни, використання владою «колишніх» службовців у повоєнний

період не було чимось винятковим. До таких спеціалістів належали Михайло Литвинович, Осип Левицький у Станіславі, Петро Зволинський та Остап Навроцький у Болехові, Михайло Боднар у Косові. Для них цей вид діяльності був уже вимушеним, але у перспективі давав право на оформлення трудової пенсії і можливості забезпечити необхідний життєвий рівень.

Колишні правники з ґрунтовною університетською освітою могли також за умов адміністративної поблажливості комуністичних чиновників у повоєнний час працевлаштуватися в закладах освіти та культури. Як знавці європейських мов, вони учителювали в школах, викладаючи здебільшого українську чи німецьку мови. Серед них виділявся адвокат з м. Рогатин Михайло Баб'юк. Знавець десятка мов, серед яких китайська, він у довоєнний час був відомим правником на Рогатинщині, прихильником комуністичних ідей, правним захисником у судах діячів комуністичних організацій. Тож прихід радянської влади сприйняв з оптимізмом, але юридичну діяльність змушений був змінити на вчителювання у місцевій школі. Після вигнання нацистів уже літнього чоловіка фактично залишили без можливості оформлення пенсії. Певний час ще намагався жити з мізерної плати вчителя, але під ідеологічним тиском місцевих чиновників переїхав до Львова, де, не маючи засобів до існування, у 1947 р. наклав на себе руки (Баб'юк, б. р.).

Крім філологічних дисциплін, дехто з колишніх правників викладав предмети природничого циклу. Прикладом такого професійного переродження був адвокат районного містечка Косів на Гуцульщині Іван Библюк. Після приходу радянських військ у 1939 р. змушений був покинути правничу справу. Він працював директором місцевої школи, пережив німецьку окупацію, у 1944 р. виїхав із родиною на захід. Потрапив до радянської окупаційної зони, звідки був репатрійований назад. Працював спочатку діловодом, згодом учителем хімії у середній школі робітничої молоді Косова, пізніше – викладачем фізики і хімії у Косівському училищі прикладного мистецтва (Пелипейко, 2004, с. 53).

Його колега по адвокатському цеху, мешканець Косова М. Боднар із 1944 р. певний час теж вів бухгалтерію та

учителював у школі, кілька місяців працював на посаді уповноваженого народного комісаріату освіти у місцевому виконкомі. Однак мав необережність влітку 1945 р. написати листа тогочасним керівникам держави (Й. Сталіну) і республіки (М. Хрущову), у якому виклав пропозиції щодо необхідності заміни насильницько-репресивної політики влади на західноукраїнських землях на більш виважену, яка б враховувала почуття українців і відповідала декларованим правам радянської конституції. Сам факт критики службовцем практики повоєнної радянзації вважався злочинним. Щодо М. Боднара була заведена кримінальна справа і його рекомендації щодо удосконалення діяльності репресивного апарату відповідно до чинного радянського законодавства були сприйняті як антидержавна діяльність. Як результат, колишній правник був арештований, засуджений Станіславським обласним судом до 8 років таборів та 5 років обмеження в правах (Галів & Ільницька, 2021).

Кримінальні справи у повоєнний час були порушені ще проти двох колишніх юристів. Болехівець П. Зволинський під час війни працював обліковцем і бухгалтером на місцевому промисловому підприємстві. Із серпня 1944 р. новий керівник підприємства продовжив йому роботу, зважаючи на фахові якості. Однак у листопаді 1944 р. місцевий відділ НКВС заарештував П. Зволинського та членів його сім'ї. Підставою переслідування було німецьке походження дружини та її батьків і відповідний статус «фольксдойче» під час нацистської окупації. І хоч ніяких фактів співпраці з німецькою владою доведено не було, за вироком суду «за зрадницьку поведінку під час німецької окупації» колишній правник та його родичі були позбавлені волі терміном на 1 рік і у них конфісковано будинок (ДАІФ. Ф. Р-2157, оп. 2, спр. 13124-П, арк. 70–78). Відносно м'який вирок (майже рік тривало «слідство») дав можливість вийти на волю. П.Зволинський залишився жити в Болехові, помер та був похований на місцевому кладовищі у 1953 р. (Кобута, 2022, с. 186).

Набагато суворішим був вирок колезі П. Зволинського по довоєнній професійній діяльності О. Навроцькому. Той був адвокатом у Надвірній, короткий час восени 1941 р. був

призначений угорськими окупантами посадником містечка Делятин, із 1942 р. працював юридичним консультантом у кооперації. У 1944 р. перебрався до Болехова, де продовжив роботу у місцевій споживчій спілці. Однак навесні 1945 р. його арештували співробітники НКВС за звинуваченнями у причетності до нищення єврейського населення Делятина та околиць (АУ СБУ ІФО, спр. 8212 П, арк. 94–99). У ході слідства більшість допитуваних свідків заперечували співпрацю О. Навроцького із нацистами, але Станіславський військовий трибунал військ НКВС засудив діяча на 10 років. Після оскарження вироку і перегляду справи, в ході якої більшість надуманих звинувачень не підтвердилися, його повторно було засуджено на 6 років таборів та 5 років позбавлення громадянських прав (АУ СБУ ІФО, спр. 8212 П, арк. 99–107).

У 1947 р. під арешт потрапив і колишній адвокат і громадський діяч м. Долина Володимир Горбовий. Під час війни він був чільним учасником Організації українських націоналістів (бандерівців), входив до складу сформованого у липні 1941 р. Я. Стецьком українського Державного правління. Арештований нацистами, рік утримувався у концтаборі, після чого був звільнений як інвалід. З родиною переїхав до Праги, працював там юридичним консультантом, у тому числі й в уряді відновленої Чехословаччини, отримав, тимчасове громадянство. Але комуністичні спецслужби Польщі та СРСР домоглися видачі В. Горбового, і у липні 1949 р. особлива нарада при МДБ СРСР засудила правника «за зраду батьківщини» (хоч він жодного дня не був громадянином СРСР) на 25 років ув'язнення. Свій термін повністю відбув у таборах Мордовії та Іркутської області. Через духовну незламність не був репатрійований як іноземець і не звільнений як інвалід. У 1972 р. вийшов на свободу, був відправлений не до родини в Прагу, а в с. Оболоня біля Долини. Там старого і німецького В. Горбового чекало життя страшніше, ніж у концтаборі – моральний терор, відсутність будь-яких засобів до існування, безпритульність, поступове послаблення зору в єдиному оці. (Герасимова, 2004, с. 160).

Але його поведінка в ув'язненні була своєрідним прикладом мужності для багатьох колег. Як зазначав очевидець,

єврейський політичний в'язень А. Шифрін: «Володимир Горбовий за страхітливих умов концтаборів був зразком поведінки для всіх політв'язнів: чесність, турбота про інших на школу собі, скромність, людська гідність та сміливість – ось що характеризувало його поведінку. Він був визнаним авторитетом серед тисяч українців-в'язнів, для котрих його погляди, його слово були законом. Своє особливе становище він використовував, роблячи усе можливе, щоб зберегти сили борців українського народу для майбутньої боротьби за вільну Україну» (Бедрій, 1995, с. 69).

Із репресованих перед війною майже трьох десятків адвокатів Станіславщини після війни повернувся додому тільки Іван Могильницький. Колишній адвокат і громадський діяч доживав у Коломиї, перебиваючись випадковими заробітками та підтримкою родичів (Романенчук, 1988, с.315).

Там же у Коломиї жив відомий в австрійській і польській періоди український суддя, адвокат, член Української національної ради ЗУНР, визначний філателіст і меценат Іван Чернявський. У післявоєнний період літній правник працював співробітником Державного музею народного мистецтва Гуцульщини в Коломиї. У передвоєнні роки він був одним із фундаторів поповнення музейних фондів, щедро виділяючи власні кошти на купівлю експонатів. Окрім того, зібрав велику (більше 30 тисяч екземплярів) колекцію поштових марок, серед яких були й унікальні зразки світового рівня. Справжнім потрясінням для І. Чернявського стало пограбування у липні 1949 р. його філателістичної колекції, що зберігалася у приміщенні музею. Дослідник життя й діяльності правника М. Петрів припускав, що це була справа службовців каральних органів, оскільки розслідування цієї справи не дало ніяких результатів. Ця прикра подія негативно вплинула на стан здоров'я І. Чернявського. Але відгукуючись на прохання засновника і директора музею В. Кобринського, колишній правник почав відновлювати приватну поштову колекцію, яку після його смерті родичі продали одному з місцевих колекціонерів-філателістів. Натомість доля музейної колекції, що збиралася І. Чернявським упродовж півстоліття, так і залишилася невідомою (Петрів, 2016).

У забутті доживав свої роки і відомий у Снятині суддя і адвокат Михайло Фірманюк. Близький друг В. Стефаніка та М. Черемшини, він у передвоєнний період радянської влади втратив пенсію польського службовця, змушений був переселитися до села і виживати за рахунок присадибного господарства. Після війни його становище не зазнало покращання, офіційна влада не цікавилася станом колишнього авторитетного громадського діяча. На початку 1950-х рр., коли зросла увага до постатей відомих галицьких літераторів, М. Фірманюк підготував невеликі спогади про свої взаємини із цими діячами. Однак з огляду на цензуру та колишній статус М. Фірманюка, вони не були опубліковані, а рукописи цих спогадів опинилися фондах Інституту літератури ім. Т. Шевченка і побачили світ кілька років тому. (Королько, 2014).

Висновки. Розгром нацистської Німеччини дав можливість радянській комуністичній імперії відновити свій політичний режим на західноукраїнських землях. Це призвело до остаточного утвердження тоталітарної системи, утвердження панівної в СРСР соціальної структури, повного підпорядкування людини як особистості чинній політико-правовій культурі радянського зразка. Колишні українські правники, щоб зберегти життя і свободу собі та своїм рідним, змушені були соціально інтегруватись у тогочасний радянський соціум, призвичаїтись до повсякденності. Для людей, які у довоєнний час були елітарною складовою західноукраїнської інтелігенції, цей перехід мав складний професійний та морально-психологічний контекст, оскільки перекреслював власні і громадські здобутки попереднього етапу життя.

Радянська дійсність унеможливила продовження юридичної діяльності, тільки кілька осіб із майже двох десятків правників зуміли працювати на посадах, пов'язаних із наданням юридичних послуг. Рівень освіченості дозволяв частині правників продовжити трудову діяльність службовцями господарсько-економічного напрямку: обліковцями, бухгалтерами, діловодами. Ще кілька осіб реалізували власні інтелектуальні знання у системі освіти, ставши вчителями тогочасних шкіл і навчальних закладів або ж працівниками музейних і культурних закладів. Репресовані правники змушені

були виживати у табірній системі, їхнє звільнення у «велику» зону вело до нового виклику – потреби виживання без можливостей працевлаштування (через літній вік) чи дискримінаційне переслідування у різний спосіб з боку каральних органів.

Таким чином, радянська тоталітарна система позбавляла високоосвічених, ерудованих, здатних до професійної і громадської праці людей найважливіших для соціальної життєвої самореалізації функцій – продуктивної праці на користь власного народу. Це була свідомо політика комуністичного керівництва у справі формування повністю контрольованого безликого суспільства, щоб унеможливити з його боку прояви національної самобутності та соціального самовияву.

Джерела та література

- Андрухів, І., & Арсенич, П. (1996). *Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр.* Івано-Франківськ.
- АУ СБУ ІФО – Архів Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області.
- Бабюк, Михайло. (б. р.). Взято з <https://www.geni.com/people/MykhayloBabiuk/6000000014605023664>
- Бедрій, А. (1995). *Борець і мученик за Україну – д-р Володимир Горбовий*. Дрогобич: «Відродження».
- Галів, М., & Ільницька, Н. (2021). Лист галицького правника Михайла Боднара до керівників радянської держави (13 серпня 1945 р.): аналіз крізь призму історії повсякдення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 7/49, 103–119.
- Герасимова, Г.П. (2004). Горбовий Володимир Григорович. *Енциклопедія історії України: Т. 2: Г–Д / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін., НАН України, Інститут історії України. Київ:Наукова думка.*
- Гловацький, І. (2014). *Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел і некрологів 1800–1943 рр.* (Вид. друге). Львів: Ліга-Прес.
- ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області.
- Кобута, С. (2022). Життя, побут, заняття західноукраїнських правників у радянському та західному світах у повоєнні роки (1944–

- 1953 pp.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 10/52, 180–196.*
- Королько, А.** (2014). До історії дружби Миколи Фірманюка і Марка Черемшини. *Снятин. Краєзнавчий і літературно-мистецький журнал, 9, 24–28.*
- Пелипейко, І.** (2004). *Містечко над Рибницею: книжка про Косів. Косів: «Писаний Камінь».*
- Петрів, М.** (2016). *Адвокат-філателіст Іван Чернявський: життя й діяльність пов'язана з Ходоровом.* Взято з <http://khdoriv.info/past/advokat-filatelyst-ivan-chernyavskyy-j-zhyttya-j-diyalnist-pov%CA%BCyazana-z-hodorovom/>
- Романенчук, Б.** (Ред.). (1988). *Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле.* Філадельфія.
- Романюк, В.** (2019). *Правознавець європейського рівня родом з Галичини. Галицький кореспондент.* Взято з <https://gkpress.if.ua/pravoznavets-yevropejskogo-rivnya-rodом-z-galychyny/>

References

- Andrukhiv, I., & Arsenych, P.** (1996). *Ukrainski pravnyky u natsionalnomu vidrodzhenni Halychyny: 1848–1939 rr. [Ukrainian lawyers in the national renaissance of Halychyna].* Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- AU SBU IFO** – Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Ivano-Frankivskii oblasti [The Archive of the Security Service of Ukraine in the Ivano-Frankivsk Region].
- Babiuk, Mykhailo** [Babiuk Mykhailo]. (n.d.). Retrieved from <https://www.geni.com/people/Mykhaylo-Babiuk/6000000014605023664> [in Ukrainian].
- Bedrii, A.** (1995). Borets i muchenyk za Ukrainu – d-r Volodymyr Horbovyi [Fighter and martyr for Ukraine – d-r Volodymyr Horbovyi]. *Drohobych: «Vidrodzhennia»* [in Ukrainian].
- Haliv, M., & Pnytska, N.** (2021). Lyst halytskoho pravnyka Mykhaila Bodnara do kerivnykiv radianskoi derzhavy (13 serpnia 1945 r.): analiz kriz pryzmu istorii povsiakdennia [The Galician lawyer Mykhailo Bodnar's letter to the senior officials the Soviet state (August 13, 1945): analysis through the prism of history of everyday]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych*

- Ivan Franko State Pedagogical University, 7/49, 103–119* [in Ukrainian].
- Herasymova, H.P.** (2004). Horbovyi Volodymyr Hryhorovych. [Horbovyi Volodymyr Hryhorovych] *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 2: H-D / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: V-vo «Naukova dumka* [in Ukrainian].
- Hlovatskyi, I.** (2014). *Ukrainski advokaty Skhidnoi Halychyny u svitli arkhivnykh dzherel i nekrolohiv 1800–1943 rr. [Ukrainian lawyers of the Eastern Halychyna in the light of archive documents and obituaries 1800–1943]* (2nd ed.). Lviv: Liha-Pres [in Ukrainian].
- DAIFO** – Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti [The State Archive of the Ivano-Frankivsk Region].
- Kobuta, S.** (2022). Zhyttia, pobut, zaniattia zakhidnoukrainskykh pravnykiv u radianskomu ta zakhidnomu svitakh u povoienni roky (1944–1953 rr.) [Daily life and routine of the Western Ukrainian lawyers in the Soviet and Western reality in the post-war period (1944–1953)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 10/52, 180–196* [in Ukrainian].
- Korolko, A.** (2014). Do istorii druzhby Mykoly Firmaniuka i Marka Cheremshyny [About the friendship of Mykola Firmaniuk and Marko Cheremshyna]. *Sniatyn. Kraieznavchyi i literaturno-mystetskyi zhurnal, 9, 24–28* [in Ukrainian].
- Pelypeiko, I.** (2004). *Mistechko nad Rybnytseiu: knyzhka pro Kosiv [The Town upon Rybnytsia: a book about Kosiv]*. Kosiv: «Pysanyi Kamin» [in Ukrainian].
- Petriv, M.** (2016). *Advokat-filatelist Ivan Cherniavskyy: zhyttia y diialnist pov'iazana z Khodorovom [Advokat-filatelist Ivan Cherniavskyy: and his life and activities tied with Khodoriv]*. Vziato z <http://khodoriv.info/past/advokat-filatelist-ivan-chernyavskyy-zhyttia-j-diialnist-pov%CA%BCyazana-z-hodorovo> [in Ukrainian]
- Romanenchuk, B.** (Ed.). (1988). *Kolomyia y Kolomyishchyna [Kolomyia and Kolomyia Region]*. Filadelfia [in Ukrainian].
- Romaniuk, V.** (2019). *Pravoznavets yevropeiskoho rivnia rodom z Halychyny. [The European level lawyer of a Halychyna origin]*. *Halytskyi korespondent*. Retrieved from <https://gkpress.if.ua/pravoznavets-yevropejskogo-rivnya-rodom-z-galychyny/> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*